लोकमत
मंथन
रविवार, दि. ७ मार्च २०१०

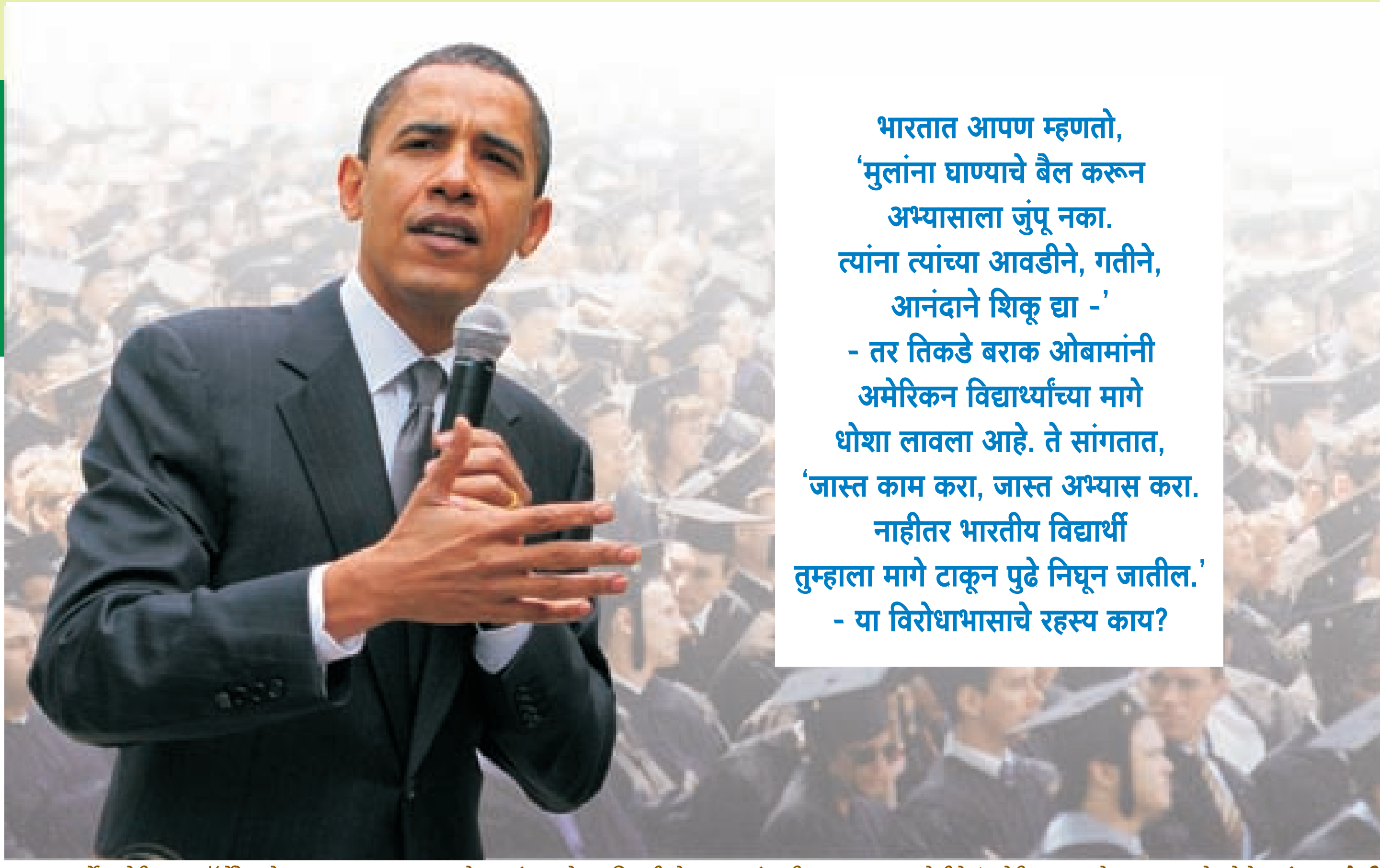

भारतात आपण म्हणतो,
'मुलांना घाण्याचे बैल करून
अभ्यासाला जुंपू नका.
त्यांना त्यांच्या आवडीने, गतीने,
आनंदाने शिकू द्या -'
- तर तिकडे बराक ओबामांनी
अमेरिकन विद्यार्थ्यांच्या मागे
धोशा लावला आहे. ते सांगतात,
'जास्त काम करा, जास्त अभ्यास करा.
नाहीतर भारतीय विद्यार्थी
तुम्हाला मागे टाकून पुढे निघून जातील.'
- या विरोधाभासाचे रहस्य काय?

*३० वर्षे अमेरिकन कॉर्पोरेट क्षेत्रात उच्चपदावर काम केल्यानंतर स्वेच्छानिवृत्ती घेऊन मुलांना शिकवण्याच्या ओढीने 'अमेरिकन शाळेत' पाऊल ठेवलेले **धनंजय जोशी** आणि अमेरिकेत पीएच.डी. करून बायोटेक्नॉलॉजीमध्ये संशोधन करणारे **गौतम पंगू** - या दोघांनी घडवलेली दोन्हीकडच्या शिक्षणाची ही सफर.*
यात भारत आणि अमेरिकेची 'तुलना' नाही; भारतीय शिक्षणाच्या 'सामर्थ्यस्थळांचे' निर्देशन मात्र आहे.

ओबामा आणि 'Idiots'

डॉ. गौतम पंगू

इथे अमेरिकेत पीएच.डी. करणाऱ्या माझ्या एका भारतीय मित्राच्या बाबतीत नुकताच घडलेला हा किस्सा. या वर्षी त्याची पीएच.डी. संपणार म्हणून तो त्याच्या युनिव्हर्सिटीमधल्या करिअर सेंटरमध्ये नोकरीविषयक मार्गदर्शन घ्यायला गेला. आर्थिक मंदीमुळे जॉब मार्केटवर परिणाम झालेला. त्यामुळे तो काळजीत होता. पण तिथला 'करिअर एक्स्पर्ट' त्याला चक्क म्हणाला, 'तू काही काळजी करू नकोस ! आपण सगळेच भारतात जाऊ ! पुढच्या दहा वर्षांत सगळ्या नोकऱ्या भारत आणि चीनमध्येच जाणार आहेत.' माझा मित्र चाटच पडला !

भारताच्या ताकदीची अमेरिकन लोकांना झालेली ही काही पहिलीच जाणीव नव्हे. गेल्या काही वर्षांत भारत हा एक झपाट्याने प्रगती करणारा देश म्हणून जगासमोर आला. अमेरिकन अध्यक्ष बराक ओबामा आणि त्यांच्या प्रशासनातील बऱ्याच अधिकाऱ्यांनी आजकाल अमेरिकन तारुण्याला धारेवरच धरलं आहे. ओबामा तर सतत सांगू लागले आहेत, 'जास्त अभ्यास करा, जास्त काम करा. नाहीतर भारतीय विद्यार्थी तुम्हाला लवकरच मागे टाकतील !' त्यांनी अमेरिकन विद्यार्थ्यांना सांगितलं की, भारतीय विद्यार्थी तुमच्यापेक्षा जास्त वेळ शाळेत असतात, त्यांना उन्हाळी सुट्ट्या कमी मिळतात, ते तुमच्यापेक्षा कमी व्हिडिओ गेम्स खेळतात, त्यांचं गणित आणि विज्ञान तुमच्यापेक्षा बरंच चांगलं आहे.'

एकीकडे अमेरिकेत असा सूर उमटतोय, तर दुसरीकडे भारतात थोडं वेगळंच चित्र दिसतंय. अभ्यासाच्या किंवा स्पर्धेच्या ताणामुळे होणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्यांचं प्रमाण वाढलंय. 'शिक्षणपद्धती बदलली पाहिजे, मुलांना लहानपणापासूनच घाण्याचे बैल करू नका, त्यांना हवं ते करू द्या, हवं तसं जगू द्या' असा संदेश देणाऱ्या कलाकृती, लेखन यांना बहर आला आहे.

वरवर पाहता हे विरोधाभासी वाटतं. पण ते खरंच तसं आहे का? या दोन्ही देशांपुढच्या शिक्षणविषयक समस्या किती वेगळ्या आणि किती सारख्या आहेत?

अमेरिकेतल्या युनिव्हर्सिटीमध्ये उच्चशिक्षण घेताना आणि आता 'बायोटेक्नॉलॉजी'सारख्या उगवत्या क्षेत्रामध्ये शास्त्रज्ञ म्हणून काम करताना एक गोष्ट प्रकर्षाने जाणवते की इथे ज्या व्यक्तींशी दैनंदिन व्यावसायिक संबंध येतो त्या व्यक्ती आणि सामान्य अमेरिकन समाज यांच्यामध्ये प्रचंड तफावत आहे. युनिव्हर्सिटीमधले प्रोफेसर्स किंवा बरोबर काम करणारे शास्त्रज्ञ हे चांगले शिकलेले, बऱ्याचशा क्षेत्रांमध्ये गती किंवा आवड असणारे, बहुश्रुत आणि जगाबद्दल कुतूहल असणारे असतात. पण बाहेर भेटणारे लोक, मग ते एखाद्या ऑफिसात काम करणारे असोत, 'गॅस स्टेशन' किंवा एखाद्या 'फास्ट फूड चेन'मध्ये काम करणारे असोत, बहुतेक वेळा स्वतःच्याच कोषात गुरफटलेले, बऱ्याचशा गोष्टी ठरलेल्या नियमांप्रमाणे डोळे झाकून करणारे आणि आजूबाजूच्या जगाबद्दल विशेष आस्था नसणारे असतात. बरेचदा त्यांना आपलं गाव किंवा राज्य सोडून बाकीच्या अमेरिकेबद्दलसुद्धा काही माहिती नसते, मग बाहेरच्या जगाचं तर सोडूनच द्या ! अमेरिकेच्या बहुसंख्य नागरिकांसाठी अमेरिका हेच आणि एवढंच जग असतं आणि म्हणूनच यांच्या बेसबॉलच्या खेळात फक्त अमेरिका आणि कॅनडा हेच देश सहभागी होतात आणि तरीही त्याला 'विश्वकप' म्हणतात. काही बुद्धिमान आणि धोरणी लोकांनी नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा योग्य वापर करून, जगभरातील सर्व क्षेत्रांतल्या आघाडीच्या लोकांना योग्य त्या संधी उपलब्ध करून देऊन आपल्याकडे आकर्षित करून घेतलं. आपल्या फायद्याच्या गोष्टींचा सातत्याने पाठपुरावा करत अमेरिकेला जागतिक महासत्ता बनवलं. आणि अमेरिकन जनतेची ही आत्मकेंद्रित आणि आत्मसंतुष्ट वृत्ती अशीच चालू राहिलीही असती; पण मागच्या काही वर्षांत हे चित्र हळूहळू बदलायला लागलं.

९/११ घडलं, आणि त्यानंतरच्या बदलत्या जागतिक चित्रातल्या गोष्टींचा परिणाम म्हणून या महासत्तेचा एकेक बुरुज ढासळायला लागला. इराक युद्धावर कोट्यवधी डॉलर्स खर्च झाले, बेकारी वाढायला लागली, अमेरिकेतल्या नोकऱ्या 'आऊटसोर्स' होत भारतात आणि अन्य देशांमध्ये आल्या, अमेरिकेतल्या गृह आणि वाहन व्यवसायांना मंदीचा मोठा फटका बसला, छोटेछोटे उद्योगधंदे झपाट्यानं बंद व्हायला लागले आणि 'यातून आपण बाहेर कसे पडणार' हा प्रश्न सगळ्यांना भेडसावू लागला. याच सुमारास अमेरिकेत अध्यक्षीय निवडणुका झाल्या. या निवडणुकांच्या प्रचारामध्ये डेमोक्रॅटिक पार्टीचे बराक ओबामा हे एक बुद्धिमान, लोकांच्या समस्या समजून घेणारे आणि चाकोरीबाहेर जाऊन त्यांवर उपाय शोधायची क्षमता असलेले उमेदवार म्हणून जनतेसमोर आले.

पण ओबामा प्रशासनापुढची जबाबदारी निश्चितच सोपी नाही. फक्त सध्या समोर असलेल्या समस्यांवर तात्पुरते उपाय शोधून देशाचा गाडा पुन्हा मार्गी लावणं एवढंच त्यांना करायचं नाही. भूतकाळात झालेल्या चुका पुन्हा होऊ नयेत म्हणून, देशाच्या संरचनात्मक पुनर्बांधणीसाठी काही लांब पल्ल्याची धोरणं अमलात आणणे हीसुद्धा त्यांची महत्त्वाची जबाबदारी आहे आणि हे साधायचं असेल तर त्यांना उद्योगधंदे, आरोग्य, इमिग्रेशन याबरोबरच शिक्षणक्षेत्रातही मूलभूत बदल करणं अतिशय गरजेचं आहे. त्यासाठी त्यांनी आवश्यक ती पावलं उचलायला सुरुवात केली आहे. त्यामध्ये शिक्षणक्षेत्रासाठी सात हजार कोटी डॉलर्सची वार्षिक तरतूद, विद्यार्थ्यांना अधिकाधिक शिष्यवृत्त्या आणि कर्ज, शिक्षकांना वाढतं ट्रेनिंग वगैरे गोष्टींचा समावेश आहे. याचबरोबर एखादी सीटी आई झाली की तिला तिचं शिक्षण चालू ठेवायची संधी मिळत नाही, हे ओळखून ओबामा प्रशासनाने खास आयांसाठी 'मॉम्स रिटर्न टू स्कूल' नावाची विशेष शिष्यवृत्ती/ग्रँट योजना चालू केली आहे.

सध्याच्या परिस्थितीतून बाहेर पडून अमेरिकेला हरवलेलं वैभव परत मिळवायचं असेल तर समाजाच्या सर्व स्तरातल्या लोकांनी चांगलं शिक्षण घेतलंच पाहिजे, असा आग्रह धोरणकर्त्यांमध्ये बळावत चालला आहे. म्हणूनच ओबामा अमेरिकन विद्यार्थ्यांना अधिक परिश्रम घ्यायला, शिक्षणाकडं अधिक लक्ष पुरवायला सातत्यानं सांगतात.

भारतीय विद्यार्थी कष्टाळू असतात, ते शाळा-कॉलेजांमध्ये जास्त परिश्रम घेतात, भारतात मध्यमवर्ग आणि उच्च मध्यमवर्ग आपल्या मुलांच्या शिक्षणाला अतिशय महत्त्व देतो, आईवडील मुलांच्या अभ्यासाकडे जातीनं लक्ष पुरवतात या गोष्टींचा उल्लेख ओबामांनी अलीकडे वारंवार केला आहे. याउलट अमेरिकेमध्ये बरेचवेळा आईवडील घटस्फोटित किंवा विभक्त असतात, वैयक्तिक आयुष्यापुढे त्यांना मुलांच्या शिक्षणाकडे जास्त लक्ष देता येत नाही, मुलांना केबल टीव्ही किंवा व्हिडिओ गेम्सच्या रूपात अभ्यासापासून लक्ष दूर खेचणारी अनेक साधनं सहज उपलब्ध असतात, डेटिंग आणि फॅशनला विद्यार्थिवयात अवास्तव महत्त्व दिलं जातं. या गोष्टी करताना मुलांनी आणि त्यांच्या पालकांनी मुलांच्या अभ्यासाकडेही लक्ष पुरवावं, असं कळकळीचं आवाहन ओबामांनी अनेकदा केलंय. आणि पूर्वी 'मुलांना फारच बुवा होमवर्क देता तुम्ही' म्हणून शाळेत तक्रारी करायला जाणाऱ्या अमेरिकन पालकांनाही आता अभ्यासाचं महत्त्व पटू लागलंय. भारतीय शिक्षणातलं शिस्तीचं महत्त्व लक्षात घेऊन भारतातल्या बहुसंख्य शाळांमध्ये असते तशी 'युनिफॉर्म'ची सक्ती अमेरिकन शाळांमध्ये करायला हरकत नाही, असं इथले काही पालक आता म्हणतायत. अमेरिकेला पुन्हा अव्वल क्रमांकाचा देश बनवायचं असेल तर तंत्रज्ञान, व्यापार आणि अर्थ यामध्ये आघाडी प्रस्थापित करण्यावाचून त्यांना पर्याय नाही. म्हणूनच ओबामा अमेरिकन तरुणांना गणित आणि विज्ञान या विषयांकडे अधिकाधिक लक्ष पुरवायला सांगतात आणि या विषयांमध्ये भारतीय विद्यार्थी अमेरिकेच्या बरेच पुढे आहेत, याची ते सारखी जाणीव करून देतात. अमेरिकेला पुन्हा जगाच्या नकाशावर अढळपदी नेण्यासाठी राजकारण्यांबरोबर जनतेही अंग झटून कामाला लागलं पाहिजे आणि शिक्षणक्षेत्रही त्याला अपवाद नाही. म्हणून ओबामांनी सारखा धोशा चालवलाय, 'शाळेत जा, कॉलेजमध्ये जा, नियमित अभ्यास करा, नाहीतर भारत आणि चीन तुम्हाला मागं टाकतील !'

अमेरिकेचे अध्यक्ष आपल्या भारतीय शिक्षणपद्धतीचा उदो उदो करतात, अमेरिकन विद्यार्थ्यांना भारतीय विद्यार्थ्यांची उदाहरणं दिली जातात याचा अर्थ आपली शिक्षणपद्धती जगात सर्वोत्कृष्ट आहे का? मग 'थ्री इडियट्स' किंवा 'शिक्षणाच्या आयचा घो' सारख्या चित्रपटांमधून त्यावर ताशेरे ओढले जातात त्याचं काय? भारत आणि अमेरिका या दोन्ही देशांमध्ये शिक्षण घेतल्यानंतर माझं आणि माझ्या बऱ्याचशा मित्रांचं असं मत झालं, की आपल्याकडे शाळा आणि ज्युनिअर कॉलेजमध्ये शिक्षणाचा जो पाया घातला जातो, तो अतिशय महत्त्वाचा आहे. या वयात विद्यार्थ्यांकडून करवून घेतले जाणारे कष्ट, काही प्रमाणात पाठांतराला दिलं जाणारं महत्त्व हेसुद्धा योग्य आहे. पुढच्या आयुष्यात या गोष्टी बऱ्याच उपयोगी पडतात. पण बरेचवेळा या पाठांतराला दिलेल्या महत्त्वाचा अतिरेक होऊन 'ज्याची स्मरणशक्ती अधिक चांगली, तो अधिक हुशार' असं समीकरण तयार होतं आणि आंधळ्या स्पर्धेपोटी 'शिक्षण' किंवा 'ज्ञानसंपादन' या शब्दांमागचा खरा अर्थ हरवून जातो. 'थ्री इडियट्स' सारखा चित्रपट नेमका याच समस्येवर करमणुकीच्या माध्यमातून, अतिशयोक्तीचा आधार घेत भाष्य करून जातो ! क्रिएटिव्हिटी, एखादा विषय मनापासून समजून घेणं, आपलं ज्ञान व्यवहारात कसं वापरता येईल या दृष्टीने विचारांना चालना देणं याबाबतीत आपण अमेरिकन शिक्षणपद्धतीकडून बरेच काही शिकू शकतो. मला वाटतं, भारतामधले कित्येक विद्यार्थी केवळ ... शास्त्रज्ञ किंवा विचारवंत अमेरिका आणि अन्य पाश्चात्त्य देशांमध्ये तयार होतात (किंवा या देशांकडे आकर्षित होतात) आणि भारतात फक्त 'सॉफ्टवेअर' किंवा 'इंजिनिअरिंग' मधले खूप सारे 'तंत्रज्ञ' बनतात ! पण सध्या काही प्रमाणात दोन्ही देशांपुढच्या शिक्षणविषयक समस्या फार वेगळ्या नाहीत. उदाहरणार्थ, काही आदरणीय अपवाद वगळता चांगल्या शिक्षकांचा अभाव दोन्हीकडे आहे. विद्यार्थिवयातच डेटिंग आणि फॅशनचं वेड हळूहळू भारतातही शिरकाव करतंय. भारतीय शहरांमध्ये घटस्फोटाचं प्रमाण वाढतंय. नोकरी करणाऱ्या जोडप्यांना मुलांसाठी वेळ देणं मुश्कील होत चाललंय. पण याचबरोबर दोन्ही देश तंत्रज्ञानामधल्या प्रगतीचा वापर शिक्षणाचा चेहरा बदलण्यासाठी आणि दर्जा सुधारण्यासाठी सारख्याच प्रकारे करू शकतात. हिलरी क्लिंटन जेव्हा जुलै २००९ मध्ये भारतात आल्या होत्या तेव्हा त्यांनी या संदर्भात ठोस पावलं उचलण्याची तयारी दर्शवली होती. जर खरंच या दोन्ही पद्धतींचा योग्य संगम झाला, तर एक आदर्श शिक्षणपद्धती तयार होऊ शकेल. कदाचित हा भाबडा आशावाद असेलही; पण कोणत्याही क्षेत्रात सर्वोच्च पातळीवर जायचं असेल, तर त्यासाठीची पात्रता आधी अंगी यावी लागते आणि अशी शिक्षणपद्धती हे काम नक्कीच करू शकेल. शेवटी शिक्षणाचा उद्देश माणसाला पात्र बनवणं हाच तर आहे ना? 'थ्री इडियट्स'मधला रँचो म्हणतो तेच खरं, 'Pursue the excellence, success will follow'.... काबिल बनो, कामयाबी झक मारके पीछे आयेगी !'

gautam.pangu@gmail.com

Shut-up, मिस्टर जोशी !

धनंजय जोशी

लहान होतो मी. काहीच समजत नव्हतं. पण आजीचं बोट धरून कधी कधी तिच्याबरोबर शाळेत जायचो. शिक्षिका होती ती. प्राथमिक शाळेत शिकवायची. वर्गात सगळ्यांत मागे बसून टपोऱ्या उत्सुकतेनं मी सारं पाहायचो. तिचं शिकवणं, मुलांचं शिकणं. वर्गातली मुलं. त्यांचा तिच्याबद्दलचा आदर.

'क्लासरूम मॅनेजमेंट'वरचे कुठलेही 'ग्रंथराज' माझ्या आजीनं कधी वाचले नव्हते. तसले शब्दसुद्धा कधी तिच्या कानावरून गेले नसतील. पण.. तरीही अख्ख्या वर्गावर तिचा 'प्रेमळ' कंट्रोल होता. ती मोठ्या तळमळीनं शिकवायची. स्वतःलाही विसरायची. प्रसंगी मुलांमधलीच एक व्हायची. तिच्या शिकवण्यात सहजता होती. आपलेपणा होता. आत्मीयता होती. ममत्व होतं.

माझी आजी अपवाद होती का?

मला आठवतंय, माझ्या अख्ख्या शाळकरी वयातले बहुतेक सारे शिक्षक असेच होते. विद्यार्थ्यांविषयी आत्मीयता असणारे. आपल्याजवळचं सारं ज्ञान त्यांनी टिपून घ्यावं यासाठी आसुसलेले..

हे सारं मनात कोरलं गेलं.

मला वाटतं, 'मुलांना शिकवण्याची ही तळमळ तेव्हाच मनात रुजली असावी.'

- पण हुशार होतो. पोत्याने मार्क मिळत गेले. त्याकाळच्या रिवाजानुसार इंजिनिअरिंगला गेलो.. पुढे अमेरिकेत शिकायला आलो.. आणि इथेच स्थिरावलो. मोठ्ठा कॉर्पोरेट जॉबही रीतीनुसार केला.

...तब्बल ३० वर्षांनी त्या दुनियेतून एकदाचा बाहेर पडलो; आणि मोकळा श्वास घेतला. म्हटलं, चला आता शाळेत जाऊया.. मुलांना शिकवायला. स्वतः शिकायला.'

हायस्कूलमधल्या मुलांना गणित शिकवण्याकरता शिकागोतल्या एका नामांकित विद्यापीठातून मी 'टीचिंग'चा रीतसर कोर्स केला. इलिनॉईस भागातल्या कुठल्याही एका हायस्कूलमध्ये दोन सेमिस्टर्स घेतले; की मी 'पूर्णवेळ अधिकृत शिक्षक' असण्याला पात्र होणार होतो.

...केवढी मोठी संधी !

आयुष्य घडवण्याची संधी !

सारे 'घेणाऱ्या' ढीगभर अपेक्षांच्या इंडस्ट्रीयल जगातून मी सारे काही 'देणाऱ्या' निर्भेळ आनंदाच्या जगात जाणार होतो.

शेवटी एक शाळा निवडली.

मित्र म्हणाले, 'मूर्ख आहेस का? अख्ख्या स्टेटमध्ये सर्वात दांडगट पोरांची शाळा म्हणून प्रसिद्ध आहे ती. कुणाशी शिकायचं नसतं तिथे. गँग असतात पोरांच्या. हाकलून लावतील तुला. भलती रिस्क कशाला घेतोस तू?'

'आतला' आवाज म्हणाला, 'हे भल्या माणसा, आयुष्यात कुठल्या प्रतिक्रियांना तू कधी भीक घातलीस? प्रत्येक वेळी तुला जे वाटलं तेच तू केलंस. मग आता का?..'

●●

'इलिनॉईस'मधली तीच शाळा. माझ्याकडे एकूण पाच क्लासेस दिले गेले. मला 'जॉमेट्री' आणि 'अलजेब्रा' शिकवायचं होतं.

वर्गावरचा पहिलाच दिवस.

दरवाजाशीच मुलं भेटली. मी हसून त्यांचं स्वागत करत होतो; तर माझ्याकडे संपूर्ण दुर्लक्ष करून माझ्या अंगावरून ती सरळ पुढे गेली !

त्यांचा ॲटिट्यूड स्पष्ट होता. वर्गावर आलेल्या नव्या 'टीचर'शी त्यांना काहीच देणंघेणं नव्हतं. त्यांचं बोलणं सुरूच होतं. हातात सेलफोन्स. त्यावर अखंड एसेमेसची टकटक सुरूच होती. त्यांच्या शब्दांतले, देहबोलीतले, डोळ्यांतले भाव सांगत होते, 'आता कोणतं मास्तरडं आलं हे? - म्हणे प्रेम करा. तेही गणितावर?'

'वर्ग !' - विद्यार्थ्यांच्या प्रायॉरिटी लिस्टमधला बहुधा हा सर्वात शेवटचा शब्द होता !

माझ्या ट्रेनिंगमध्ये शिकलेली 'क्लास मॅनेजमेंट' टेक्निक्स आठवायचा प्रयत्न केला.

भारतातले माझे शाळेचे दिवसही लगेचच माझ्या डोळ्यांसमोर तरळून गेले..

मला शिकवायचं असलेल्या प्रत्येक वर्गात गेलो. मुलांशी बोललो. आपल्याला काय शिकायचंय आणि माझ्या त्याबद्दलच्या अपेक्षाही त्यांना सांगितल्या.

त्यांची देहबोली आणि डोळे परत एकदा मला सांगत होते, 'आम्ही ऐकलंय रे बाबा हे सारं. खूपदा आणि खूप जणांकडून !'

मधेच एक मुलगा म्हणाला, 'मि. जोशी (इथे तसंच म्हणतात शिक्षकांना), तुमचं वय काय?'

मी म्हणालो, '७५ वर्षे !'

'ओSS शट अप, मिस्टर जोशी !' - तो ताडकन् उत्तरला.

'पुण्यात शाळेत शिकत असताना माझ्या शिक्षकांना मी हे असं - शट् अप - म्हटलं असतं तर?'

- त्या विचारानंच माझी पाठ आणि गाल हुळहुळायला लागले !

मी फक्त हसलो आणि माझं 'आख्यान' पुढे सुरू ठेवलं..

●●

आयुष्यात कोणालाही एखादं ध्येय पूर्ण करायचं असेल, आपल्या स्वप्नांचा पाठपुरावा करायचा असेल तर त्या निश्चयाला बळ कोण पुरवतं? त्या 'कसोटी'ला कोण पुरून उरतं?

- अर्थात ती असते प्रेरणा. आपलं आत्मबळ !

माझ्या वर्गातली मुलं - त्यातल्या काही जणांना/जणींना तर स्वतःलाच मुलं होती - त्यांच्या आयुष्यात वर्गातल्या गणितापेक्षाही काळजी करण्यासारख्या खूप काही गोष्टी होत्या. 'गणित' कशाला त्यांच्या खिजगणतीत असेल?.

आयपॉड्स आणि जगाच्या संपर्कात ठेवणारे मोबाइल फोन्स ही त्यांची लाईफ सपोर्ट सिस्टीम होती.

आयुष्यातली 'थ्रिल्स' अनुभवण्याची चटक लागलेल्या आणि जगण्याच्याच प्रॉब्लेमशी भिडलेल्या माझ्या विद्यार्थ्यांना गणितातल्या प्रॉब्लेमकडे वळवणं सोपं नव्हतं.

एकदा मी क्लासमध्ये सेलफोन उघडला.

म्हटलं, 'तुम्ही तुमच्या गर्लफ्रेण्डला एसएमएस पाठवता ना वर्गात बसून; तो एसेमेस पाठवणारं तंत्रज्ञान या सेलफोनमध्ये निर्माण करण्याकरता शंभराहून जास्ती 'इक्वेशन्स' लिहावी आणि सोडवावी लागतात.'

मग एकदा नॅशनल फुटबॉल लीगचं दीड हजार पानांचं प्लेबुक वर्गात घेऊन गेलो.

मुलांना म्हटलं, 'यातल्या गेम्स स्ट्रेटेजीचं इक्वेशन्स क्वार्टरबॅकनी लक्षात नाही ठेवली, तर अख्ख्या टीमची वाट नाही का लागणार?'

एकदा म्हणालो,

'तुक गाईज, एखाद्या दिवशी गणिताचा एखादा फॉर्म्युला वेळेवर आठवला; तर तुम्ही एखाद्या माणसाचा जीव वाचवू शकाल.'

- आता मुलं माझ्याकडे 'पाहू' लागली होती. आढ्याकडे पाहणाऱ्या मुलांची संख्या किमान तीन-चारने तरी कमी झाली होती.

●●

शाळेतला माझा चौथा आठवडा संपला.

पहिल्या आठवड्यात 'माझा विद्यार्थी' इद्रिस मला म्हणाला होता, 'आय डोण्ट नो व्हॉट यू आर टॉकिंग, मॅन !'

त्याच्यालेखी मला काडीइतकीही किंमत नव्हती.

आज तो मला पार्किंग लॉटमध्येच बसलेला दिसला. पण मी दिसलो म्हणून जवळजवळ अर्धा पार्किंग लॉट तो चालून आला. काही न बोलता हॅण्डशेक करून निघून गेला.

माझ्या वर्गात पहिल्याच रांगेत बसणारी १७ वर्षांची (आणि आठ महिन्यांची प्रेग्नंट) मुलगी परीक्षा देऊ शकली नव्हती. मी तिला परीक्षेला अनुपस्थित राहण्याची परवानगी दिली.

पान ३ वर

ZYDUS WELLNESS
12 x 20